

EVRENSEL NİTELİKLERİYLE ATATÜRK

Em. Tümğ. Muzaffer ERENDİL

Sağlığında, Türk Milletinin dünya milletler ailesi içersinde ileri ve saygın bir yere sahip olmasını gönülden arzulayan Atatürk; bu yolda insanüstü bir çaba harcıyıp inkılâpları gerçekleştirmeye çalışmıştı. O, Türk Milletinin uluslararası alanda gösterdiği ve göstereceği başarılarla büyük önem verir ve bu yoldaki girişimleri de desteklemekten büyük haz duyardı. Örneğin Türkiye Güzeli Keriman Halis Hanım, 1932'de çeşitli milletlerin güzelleri arasında "dünya güzeli" seçilince, O, bu başarıdan gurur duymuş ve Türk ve dünya güzelini övmüştü. O'nun bu konudaki sözleri şöyledir: "Türk ırkının dünyanın en güzel ırkı olduğunu tarihî olarak bildiğim için, Türk kızlarından birinin dünya güzeli seçilmiş olmasını, çok tabii buldum. Fakat, Türk gençlerine bu münasebetle şunu hatırlatmayı gerekli görüyorum: Övündüğünüz tabii güzelliğinizi fenni tarzda korumasını biliniz ve bu yolda bir gelişmenin devamlı olarak gerçekleşmesini ihmal etmeyiniz. Bununla beraber, asıl uğraşmaya zorunlu olduğunuz şey, analarınızın ve atalarınızın oldukları gibi, yüksek kültürde yüksek erdemde (fazilette) dünya birinciliğini tutmaktır¹".

Atatürk, Türk Milletinin geri kalış sebeplerini çok iyi değerlendirmiş ve bu sebepleri ortadan kaldırmak için, kısa süren ömrün de Türk Milletine yön verecek reformları gerçekleştirmeye çalışmıştı. O, bu konudaki ilke ve prensibini şöyle ifade etmişti: "Dünyada herşey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir, fendir (En gerçek yol gösterici bilimdir, tekniktir). İlim ve fennin dışında yol gösterici aramak gaflettir (aymazlık), cehalettir, delâlettir (sapkınlık). Yalnız, ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişmesini idrak etmek (algılamak) ve ilerlemeyi zamanla izlemek şarttır. Bin, ikibin, binlerce yıl önceki ilim ve fen dilinin çizdiği füsturları (formül, ilke), şu kadar bin yıl sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak elbette ilim ve fennin için de bulunmak değildi. Çok mutlu bir duygu ile anlıyorum ki, sizler, bu gerçekleri derinliğine girmişsiniz. Mutluluğum yükseliyor. Şununla ki, Siz öğ-

¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: C. III, s. 91

retmenler eğitim ve öğretim için aldığımız yeni nesli de gerçeğin nur-larıyla doğuşuna etkili, etmen (âmil) olacak surette yetiştireceklerini vaad etmişlerdi. Bu hepimiz için iftihara değer bir noktadır²”.

Atatürk bu sözleriyle Türk toplumunun dünya medeniyetine hızla katılması için pozitif bilim yolunun kabul edilmesini, ancak tutulacak bu yolla geri kalmışlıktan kurtulmanın mümkün olabileceğini öğütüyordu.

Atatürk, yönlendirdiği milletine bir çok özellikler, güzellikler, imkânlar ve nitelikler kazandırmıştır. Bunların çoğu, dünyanın be-nimsediği ve geliştirdiği konulardır. Bu sebeple O, her zaman Türk Milletinin gönlündeki seçkin ve saygın yerini koruyacaktır. Türk Mil-leti O'nun kendine kazandırmaya çalıştığı özelliklerle O'na sevgi ve minnet duygularıyla bağlıdır.

Bu gerçek bilinmekle beraber, acaba, O, amaçladığı çağdaş dün-yaca nasıl ve ne ölçüde tanınmaktadır. Bu araştırmamızla bu soru-nun yanıtını vermeye çalışacağız.

Milletler insanlık idealine bağlı hizmetlerde yetiştirdikleri evlât-larıyla gurur duyar ve saygınlık kazanırlar. Türk Milleti, dünya in-sanlığına çeşitli alanlarda hizmetler etmiş evlâtlara sahip ise de, bu-nun tanıtımını şimdiye kadar gereği gibi yapamamıştır. Kuşkusuz, son yüzyılda Türk toplumundan çıkan ve dünya ölçüsünde tanınan insanlardan önde geleni Atatürk'tür.

Atatürk'ün evrensel özelliklerini kanıtlayan bir belge bu konu-daki araştırmamızı kolaylaştırmaktadır. Bu belge UNESCO Genel Kurulu'nun aldığı karardır. Bilindiği gibi Dünya Milletleri, Dünyada barışı ve güvenliği korumak için kendi aralarında sosyal, ekonomik ve kültürel işbirliğini sağlamak amacıyla, teşkilâtlanma isteği göster-mişler, bu istekten dünün Cemiyeti Akvam'ı (Milletler Cemiyeti) günümüzün “Birleşmiş Milletler Anayasası ” ile “Birleşmiş Milletler Teşkilâtı” doğmuştur.

Atatürk'le İlgili Unesco Kararı

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nın Uluslararası uzmanlık kuruluş-larından biri olan UNESCO (*)'nun, Dünya Barışının korunması hususunda eğitim, bilim ve kültür işbirliğini geliştirmek ve bu yolda

² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: C. II, s. 196.

* UNESCO: United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı), bu teşkilatın merkezi Paris'tedir.

uluslararası güvenliğin korunmasını öngören çalışmaları anılmaya değer. Bu teşkilâtın, Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünü anmak ve O'nun kişiliğini ve eserlerini tanıtmak amacıyla yönelik bilimsel toplantılar konusunda işbirliği yapmak kararı, Atatürk'ün uluslararası yönünün değerlendirilip kabul edilmesinde önemli bir olaydır. Bu tarihsel karar, Atatürk'ün benimsediği, yaydığı ve uyguladığı ilkeleri, Dünya uluslarının da benimsediğine bir kanıttır. UNESCO'nun aldığı karar şöyledir:

"UNESCO Genel Konferansı: Uluslararası anlayış, işbirliği ve barış yolunda çaba göstermiş üstün kişilerin gelecek kuşaklar için örnek olacakları inancı ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun 100. Yıldönümünün 1981 yılında anılacağını hatırlayarak, UNESCO'nun üzerinde çalıştığı tüm alanlarda olağanüstü bir devrimci olduğunu gözönünde tutarak, özellikle sömürgecilik ve emperyalizme karşı inancıyla, dünya ulusları arasında karşılıklı anlayışın, sürekli barışın değerli öncülüğünü yapmış olduğunu; tüm yaşamı boyunca insanlar arasında hiçbir renk, din, ırk ayrımı gözetmeyen bir uyum ve işbirliği çağının doğacağına inancını unutmadan; genel konferans, eylemi her zaman barış, uluslararası anlayış ve insan haklarına saygı yönünden gerçekleşen Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün kişiliğini ve eserinin çeşitli yanlarını belirtmek amacıyla, giderleri Türk Hükümetince karşılanmak üzere, 1980 (1981) yılında düzenlenecek uluslararası bilimsel toplantı konusunda düşünsel ve teknik planda UNESCO'nun işbirliği etmesine karar verir.

Bu kararın uygulanması için gereken tüm düzenlemelerin gerçekleştirilmesini Genel Direktörden rica eder."³

UNESCO'nun bu kararında belirtildiği gibi, Atatürk'ün evrensel alanda önem verilen konularla uyumlu bir tutuma sahip olduğu kanıtlanmıştır.

Atatürk Hakkındaki Dünya Yayınları

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Osmanlı İmparatorluğunun doğal ömrünü bitirip çöküş dönemine girdiği bir zamanda bir subay ve komutan olarak olayları yaşayan ve kişiliğini geliştiren Mustafa Kemal, dünya milletlerinin bazılarınca "Türk Mucizesi" olarak da nitelenen yeni Türk Devleti'ni kurmuş ve çağdaş uygarlık paralelinde reform hareketlerini gerçekleştirmişti.

3 Türk Tarih Kurumu: 1978 Çalışma Yılı Raporları, s. 25

Türk Milletinin yokolma ihtimalinin de bulunduğu en umutsuz bunalımdan başarılı bir sonuç ve yüz akıyla çıkan Atatürk, dünya uluslar âlemine kendini kabul ettirmiş ve geniş halk kütlelerinde de hayranlık kazanmıştır. O'nun komutanlık, devlet kuruculuğu, devrimci yönleriyle uygulamaları birçok araştırmacılara ve yazarlara konu olmuştur. Birçok düşünür ve yazarlar Atatürk'e ilgi duymuşlar ve O'nun çeşitli yönlerini eserlerinde ele alarak değerlendirmişlerdir.

"Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu" adıyla yazılan eserin sahibi İngiliz tarihçisi ve yazarı Lord Kinross, araştırmalarını sürdürdüğü Ankara'da bulunduğu sırada, Türk Tarih Kurumu ilgililerine, Atatürk hakkındaki çalışmalarının nedenini, bir soruya karşılık olarak açıklamıştı. O'nun çalışmalarının özeti şöyle anlatılabilir*: Bu yazarın nesline yapılan telkinlerle, Türklerin tarihsel işlevlerini tamamladıkları ve artık önemsenmeyecek bir millet haline dönüştükleri aşılınmış ve Osmanlı İmparatorluğunun can çektiği anlatılmıştır. İnsanlık âleminin bu olayı ibretle izlediği bir sırada Türk dünyasından çıkan üstün yetenekli bir komutanın tarih sahnesinde görünüşü bütün gözleri üzerine çekmiştir. O'nun Türk toplumunun kuruluşunu hazırlayan çabaları, reform hareketleri ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, adı geçen yazarın kitabında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Atatürk'ün evrenselliği, O'nun hakkında dünya uluslarınca yazılan eserlerle de kanıtlanabilir. Atatürk hakkında değerli araştırmalarda bulunan "Tek Adam"ın yazarı Şevket Süreyya Aydemir şöyle der: "Ölümünün daha yirmi beşinci yılında kendisi hakkında çeşitli dillerde, 3.000 eser yazılan insan, üzerinde düşünülen insan demektir. Kendisinden ürkülmeden, korkulmadan ve hayatının hikayesi hem kendi halkı, hem de başka halklar tarafından yalnız saygı ve insanî ilgilerle izlenen bir insan ise insanlığın nadir yetiştirdiği evlatlarından biri sayılmalıdır. Atatürk insanlığın böyle bir çocuğu idi."**

Çağdaşlaşma Temel Amaç

Dünya'da "Türk İnkılâbı" veya "Atatürk İnkılâbı" olarak tanınan reformlar hareketi ve onun düşünce ve ideal yönden anlatımı

* Ord. Prof. Enver Ziya Karal tarafından nakledilmiştir.

** Atatürk hakkında yayınları ABD'nin Kongress Library da 1970'li yıllarda tespitte başlamış ve bu konuda kapsamlı çalışmalar yapmıştır.

4 Şevket Süreyya AYDEMİR, Tek Adam, Cilt II, İstanbul Yükselen Matbaası, 1966, s. 5

şeklinde benimsenen "Atatürkçülük", O'nun adından esinlenilerek dünyada önceleri "Kemalizm" olarak tanınmış ve yaygınlaşmıştı. Bu, Türk Milletinin, Atatürk'ün önderliğini yaptığı atılımın çağdaş dünyadaki yankı ve etkilerinden ileri gelmiştir.

Türk Milletinin dünya siyasal varlığındaki haklılığını kanıtlayan ve güvenceye alan, Türk Bağımsızlık Savaşıyla başlayan Türk İnkılâbı'nın en önemli özelliği, O'nun çağdaş uygarlığı hedef alan ve bu uygarlığa ulaşmayı öngören yönüdür.

Çağdaşlaşma gerçek anlamda, çağdaş dünya uygarlığına katılmak ve yaşam tarzını uygar ölçülere uydurarak, çağdaş ve ileri uluslararası-nda saygın yeri almaktır. Çağdaşlaşma toplum yaşantısında, gelişme ve ilerlemesinde bilimsel yöntemleri uygulamadır. Çağdaş ve ileri dünya Rönesanstan beri bilimi ve bilimin hayata uygulaması olan tekniği kendine önder yapmıştır. Bilim, batının önde ve üstün oluşunun baş faktörüdür. Atatürk de bunu benimsemiş ve öğütlemiştir. Günümüzde çağdaş uygarlığın sorunlarını çözmede bir anahtar gibi kullanılan pozitif bilim (müsbet ilim) batı uygarlığında olduğu gibi Türk toplumuna da sorunları çözmede meşale olmaktadır.

Tam bir milliyetçi taban üzerine kurulmuş olan Türk İnkılâp hareketi, bundan sapmadan çağdaşlaşmayı amaçlıyordu. Mustafa Kemal 1923'de kendisiyle konuşan Fransız Yazarı Maurice Pernot'a şöyle demişti: "Memleketimizi çağdaşlaştırmak istiyoruz. Bütün çabamız Türkiye'de çağdaş, böylece batılı bir hükümet yaratmaktır. Uygarlığa girmek isteyip de, Batıya yönelmemiş millet hangisidir."⁵

Atatürk'ün o yıllardaki demeçlerine dikkat edilecek olursa, o bu konuda kararlıdır ve isteklidir. Çünkü devrimin güvencesi ve milletin özverilerinin sonuç vermesi çağdaşlaşma ve uygarlığa yönelmeyle mümkündür. 1923'de, O, Tercüman-ı Hakikat Gazetesi Başyazarına düşüncelerini içtenlikle şöyle açıklamıştı: "Memleket kesinlikle çağdaş, uygar ve yenilikçi olacaktır. Bizim için bu, yaşam davasıdır. Bütün fedakârlıklarımızın sonuç vermesi buna bağlıdır"⁶.

Çağdaşlaşma, Türk İnkılâbı'nda öncelik alan bir ilke ve tutumdur. Öncelikle bilim, düşünce, davranış ve hayat görüşü çağdaşlaşma içinde ağırlık taşır. Bu öğeler açısından ele alınacak olursa, bilimsel ve akılcı bir tutuma dayanan dünya anlayışı, hukuka, özgürlüğe ve kişi onuruna değer veren demokrasi uygulaması çağdaşlaşmayı açıkla-

5 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, III. Cilt, s. 68.

6 a.g.e.: s. 71

maya yeterlidir. Doğal olarak, bu sayılanlar arasında akılcı tutum yani bilimsel yöntemlerin uygulaması çağdaşlaşmada önemli bir yer tutar.

Çağdaşlaşma Atatürk'ün bir ilkesi olarak Batının benimsediği pozitif bilim temeline dayalı bir hayat felsefesidir. Atatürk de bu felsefeyi candan benimsemiş ve Türkiye'nin çağdaş uluslar ailesi içinde yerini alması için öğütlemiştir.

Atatürk Lâik Devletten Yanadır

Türk Milli mücadele hareketiyle bağımsızlığına kavuşan Türk Milleti, savaşın bitiminde başlattığı reformlar hareketinde, dünyanın ileri milletlerinin benimsediği yola, laiklik ilkesiyle yönelmiştir. Tarihten gelen tutucu bağlar, laiklik anlayış ve ilkesinin hazırladığı ortamla değişmeye başlamıştır. Özellikle devlet yönetiminde, hukukta ve eğitimde sağlanan yeni durum, toplumun hızla değişmesinde etkili olmuştur.

Atatürk'ün laiklik ilkesinde birkaç yönlü amacın varlığı görülür. Bunları özlü yönleriyle belirtmek gerekirse, devlet yönetiminde dinin vesayetinin kaldırılması, bireylere din ve vicdan özgürlüğünün sağlanması ve inkılâp içinde gerekli olan ve toplumu oluşturan bireylerde akılcı ve gerçekçi bir düşünüşün yerleştirilmesidir. Bu üç yönlü amaç Atatürk'ün döneminde somut uygulamalarla kendini göstermiştir.

Türk İnkılâbında laiklik, çağdaş toplum, çağdaş devlet anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmış ve uygulanmıştır. Bu, Batı'daki birey özgürlüğünün de bir güvencesidir.

Milli Devlet Anlayışı

Türk Milliyetçiliği, Atatürk'ten önce bir cereyan olarak ortaya çıkmışsa da, Atatürk'le aşamaya ulaşmıştır, O, bu konuda şöyle der: "Bir milletin diğer milletlere oranla doğal ve sonradan kazandırılmış özel karakterler sahibi olması, diğer milletlerden farklı bir canlılık oluşturmaya, çoğunlukla onlardan ayrı olarak onlara paralel gelişmeye çalışması niteliğine milliyet ilkesi denir".⁷

Millet gerçeği ve kavramından kaynaklanan "milliyetçilik" bir düşünce akımı olduğu gibi bir sosyal politika ilkesidir de. Bu ilkeye bağlı olan toplum bireyleri, kendilerini bir milletin üyesi ve parçası

⁷ Prof. Afet İNAN: Atatürk'ten Yazdıklarım, Ankara, Altınok Basımevi, 1969, s. 121 966, s. 5

sayarlar. Bireyler bağımsız yaşama ve toplumu yüceltme duygularıyla hareket ederler. Atatürk, milliyetçilik ilkesini benimseyip milliyetçiliğe eğilmiş bir önder olarak şunları söyler: "Milliyetin varlığını sürdürmesi için bireyleri arasında düşündüğü ortak bağ, yüzyıllardan beri gelen şekil ve niteliği değiştirmiş, yani millet, dine ve mezhebe dayalı bağlantı yerine, Türk milliyeti bağı ile bireylerini toplamıştır."

Türk İstiklâl Savaşı, dayandığı temel güç bakımından millî bir nitelik taşır. Yani bu mücadelenin hazırlanışında ve amaca ulaştırılmasında Mustafa Kemal Paşa, Türk unsuruna ve Türklüğe dayanmıştır. Bundan ötürü de bu mücadele "Millî Mücadele" olarak nitelenmiştir. Bu mücadele ile Türkler millî benliğin bilincine varmış ve böylece ümmetçilikten uzaklaşarak millet olmak aşamasına yükselmiştir. Atatürk milliyetçilik konusunda da gerçekçidir. O'nun şu sözleri gerçeğin ifadesidir: "Biz milliyet düşüncelerini uygulamada çok gecikmiş ve çok ilgisizlik göstermiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla çalışmakla gidermeye çalışmalıyız⁸".

Atatürk'ün milliyetçilik düşüncesi bencil olmaktan çok insancıldır. O bu yönüyle bütün dünya uluslarına saygılıdır. O, "gerçekten bize milliyetçi derler fakat biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği eden bütün milletlere saygı duyarız. Onların bütün milliyetlerinin gereklerini tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz herhalde bencil ve gururlu bir milliyetçilik değildir⁹" demiştir.

Türk İnkılâbı'nda milliyetçilik eşitlik ilkesine de uygundur. İnsanlar arasında ırk, renk şekil farkına itibar etmez. Bu anlayışta, Türklüğe hizmet eden, kendini Türk sayan, kanı ve dini ne olursa olsun Türktür.

Çağdaş Millet Değerlerinden Millî Egemenlik

Türk İnkılâbında millî egemenliğin, Türk Milletinin benliğini duymasında, bağımsızlık savaşına başlayıp onu sürdürmesinde önemli bir etken olduğu kabul edilmelidir. Çünkü, Türk Bağımsızlık Mücadelesi millet, istilâcılara karşı onun özgür ve bağımsız yaşamaya azmetmiş olduğunu ve bu konuda kenetlenip birlik halinde bulunduğunu ortaya koymuştur.

Türk Milleti, millî egemenlik kavramına Osmanlı Devletinin yıkılmasından sonra kavuşabilmiştir. Atatürk bunu 5.11.1923'de Ak-

8 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: II. Cilt, s. 142

9 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: I. Cilt, s. 98

hisar'da yaptığı konuşmada şöyle dile getirmişti: "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, pekalâ bilirsiniz ki, eski Babıali hükûmeti değildir. Onlar artık tarihe karışmıştır. Düşmanlarımız Osmanlı Devletini yıkarak asıl unsuru olan Türk Milletini de yoketmek istiyorlardı. Halbuki Türk Milleti yeni bir iman ve kesin bir millî azim ile yeni bir devlet kurmuştur. Bu devletin dayandığı temeller "tam bağımsızlık" ve "kayıtsız şartsız millî egemenlik" den ibarettir. Millet bu egemenlikten zerresini elden çıkarmayacaktır, gözünü açmıştır¹⁰." Bu sözlerden çıkarılabilecek sonuçlardan önemli biri de, egemenliğin Osmanlı tahtını işgal eden padişahı değil, doğrudan uyuğu ve hükmettiği millette yani Türk Milletinde olduğudur ki, bu temel düşünce Atatürk tarafından ortaya atılmış ve Türk Devletinin önemli ilkelerinden biri olmuştur.

Gerçekte, çağdaş milletler tarafından benimsenen demokrasi anlayışı ve yönetimi, halk iradesinin uygulanışı olarak görülmektedir. Türkiye Cumhuriyetinde, Atatürk'ün önderliğinde getirilen bu ilke, onun çağdaş milletler ailesi içinde yer almasını da sağlamıştır.

Millî Bağımsızlık: Devletler Hukukunun Uluslararası Alanda Tanıdığı Yetki

Devletler, dünya devletleri arasında kendilerini bağımsızlıklarıyla kanıtlarlar. Devletler, devletler hukukunun verdiği hak ve yetkiyle siyasal yönden bağımsızlık sahibi olabilirler. Bu nedenle millî bağımsızlığın dışa dönük bir yönü vardır. Siyasal bakımdan bağımsız olmayan milletler, başka bir devletin egemenliği veya vesayeti altındadırlar. Türk İnkılâbının başlangıç yıllarında Türk Milletinin en büyük sorunu millî bağımsızlıktı. Memleket yer yer işgal edilmiş ve bağımsızlıktan yoksundu. Atatürk: "Bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da millî egemenliğe dayalı kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak" derken, millî bağımsızlığın önemini ve bu konudaki kesin kararını da açıklıyordu. O: "Yabancı bir devletin koruyuculuk ve sahipliğini kabul etmek yeteneklerinden yoksunluğu, miskinlik aczini dile getirmekten başka bir şey değildir. Böyle olmakla beraber, bu duruma düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir yabancı sahip getirmelerine asla ihtimal verilemez. Halbuki Türkün onuru ve benliği ve yeteneği çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa yokolsun daha iyidir" diyerek konunun önemine

¹⁰ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: Cilt II, s. 91

işaret edip "Bundan ötürü Ya İstiklâl Ya Ölüm." Sloganını ortaya atmıştı.

Atatürk'ün bu kararı Türk toplumunun bağımsızlık ve özgürlük uğrunda silaha sarılarak kurtuluşu gerçekleştirmesinde ona yol ve ışık olmuştur.

Türk, Bağımsızlık mücadelesi, kazanılan askeri zaferden sonra Lozan'da imzalanan andlaşmayla hukuk açısından da onaylanmıştı. Bu, askeri zaferin bir gereği olarak gerçekleştirilen siyasal bir zaferdi ve Türk Milletinin dünyanın bağımsız devletleri arasındaki saygın yerini sağlamıştı.

Atatürk Barış Yanlısıydı

Atatürk, muharip ve muzaffer bir komutan olarak kendini göstermiş ve askerliğin en büyük rütbesine kadar yükselmişti. Ancak Atatürk'ün bir de devlet adamlığı yönü vardır ki, bu yön onun askerliği kadar ünlü, askerliği kadar başarılıdır. Bu yönüyle Atatürk, kurduğu yeni Türk Devletinin başında, yakın veya uzak devletlerle dostca el sıkışmaya yönelik barışçı bir politikanın izleyicisi olmuştur. O, bu konuda o kadar içten ve isteklidir ki, onun eski düşmanlarını bile ona dost etmiştir.

Atatürk'ün "Yurtta barış, cihanda barış" ilkesi, O'nun hayatta bulunduğu dönemin benimsenmiş düsturu olduğu gibi, ölümünden sonra da uzun yıllar, Türk millî politikasında temel ilke olmuştur. Bu sloganla, Atatürk yurt içindeki barışı, yurt dışındaki barıştan ayırmaz.

Atatürk'ün barışçı yönü ve barışa içten bağlılığı, O'nun gerçekleştirmede önderlik ettiği "Balkan Paktı" ve "Sadâbat Paktı"nı da aşamaya ulaştırmıştır. Biri Balkanlardaki, diğeri Doğu'daki devletleri kapsamına alan bu barış andlaşmaları, O'nun, katılan uluslarla birlikte ortak eseridir.

Atatürk, dünya milletleri arasında sürekli bir barışı arzuladığı kadar, bunu gerçekleştirecek bir kuruluşun da gereğine ve etkili çalışmasına inanıyordu. O'nun döneminde bugünkü kadar geniş anlamda olmamakla beraber, uluslararası anlaşmazlıkları çözmek üzere, "Milletler Cemiyeti" adıyla bir teşkilât vardı. Bugünkü Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nun, bir basamağı kabul edilebilecek bu teşkilatın gelişmesi Atatürk'ün isteklerinden biriydi.

Atatürk ve İnsan Sevgisi

Türk İstiklâl Savaşında ve Türk İnkılâp hareketlerinde Atatürk'ün en yakın çalışma ve ideal arkadaşlarından İsmet İnönü şöyle der: "Uluslararasıda kardeşçe bir insanlık hayatı Atatürk'ün en değerli ideali idi. Bütün dünyada ölümünün gördüğü saygıyı, insanlığın geleceği için umut verici bir müjde olarak selamlarım."

Atatürk insanı ve insanlığı severdi. O'nun bu niteliği sözlerinde olduğu kadar tutum ve davranışlarında da açık ve seçiktir. Türkiye'nin bağımsızlığını güvenceye alan Büyük Taarruz'un sonunda, O, İdam Gazetesi muhabirine 24. IX. 1922'de İzmir'de: "Hiçbir vakitte boş yere kan dökmek istemedik ve istemeyiz. Milletimizin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin gerçek tutumu böyledir¹¹". demişti.

Mustafa Kemal'in insancıl yönü sadece muharebenin dışında değil, bizzat muharebe meydanında da kanıtlanmıştır. O muharebe meydanını gezerken gördüğü bir düşman bayrağı nedeniyle bir an durdu, yanındakilere seslendi: "Bu bayrağı kaldırınız, yenilmiş bir düşman bayrağı fakat o bir milleti, bir orduyu temsil ediyor, yerde kalmaya lâyık değildir."¹²

Atatürk, yönetimde halka şefkatle davranılmasını düşünür ve bunu öğütlerdi. 1 Kasım 1937'de TBMM'ni açarken bu konuda şöyle demişti: "İleri Hükûmetçiliğin şiarı, halkı, kudretine olduğu kadar şefkatine de içtenlikle inandırılabilmesidir. Büyük, küçük bütün Cumhuriyet memurlarında bu anlayışın en geniş ölçüde gelişmesine önem vermek, çok yerinde olur."¹³

Sömürülen Milletlerin Kurtuluşunda Örnek

Atatürk, Türk Millî Mücadele hareketiyle, öncelikle Türk Milletinin işgal ve sömürüye karşı başkaldırdığını dünyaya ilan etmiş ve bu hareket dünyanın sömürülen diğer milletlerine de ışık olmuştur. Gerçekte O, Türk İstiklâl Savaşını sürdürmekle kalmamış, benzeri diğer dünya milletlerinin de neler yapması gerektiğini ortaya koymuştur. O dönemde birçok milletler Atatürk'ün, dünyanın en güçlü devletlerine karşı meydan okuyuşunu hem hayretle, hem ibretle, hem de bir ders olarak izlemişlerdir. O, "Milletlerin esareti üzerine kurulmuş

11 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: Cilt III, s. 40

12 Güven Ferif Celal, Arıburnu Kemal: Atatürk, Muhtelif Cepheleri ile, Ankara, 1955, s. 12

13 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: Cilt I, s. 378

kurumlar her tarafta yıkılmaya mahkûmdur." demekle dünya milletlerinin sömürülen milletlerine de tercüman oluyordu.

Bazı tarihçiler, Atatürk'ün Bağımsızlık Savaşını sürdürdüğü yıllarda, dünya milletlerinin üçte ikisinin sümürü düzeni altında bulunduğunu ileri sürerler. Dünya milletlerinin bir bölümünün efendi, bir bölümünün köle veya esir olması uygar ve insancıl düşünceye de ters düşer. Atatürk Milli Mücadele yıllarında: "Biz, bu mücadeleye kendi kurtuluşumuz için olduğu kadar bütün esir doğu milletlerinin kurtuluşu için girişmiş bulunuyoruz." dediğinde, O'nun düşünce ufukları Asya ile birlikte Afrika'yı da kucaklıyordu. Örneğin O, "Afrika insanları belki özel özgürlüklerini daha önce idrak etmişlerdi. Fırsat bulamadılar. İstilacılar ve onların saldırgan orduları kendilerini hiçbir vakit sıkıştırmaktan geri kalmadı. Fakat bu baskı ne kadar kuvvetli olursa olsun, bu büyük fikir hareketine karşı duramayacaktır. İnsanlığa yönelik fikir hareketi ergeç başarıya ulaşacaktır. Bütün mazlum milletler zalimleri birgün perişan ve yokedeceklerdir. O zaman dünya yüzünden zalim ve mazlum sözcükleri kalkacak, insanlık kendisine yakışan bir sosyal öze kavuşacaktır¹⁴" sözleriyle, evrensel düşünce ve mücadelesinin de bir örneğini vermişti.

Atatürk ve İslam Dünyası

Atatürk, reform hareketlerinden ötürü başlangıçta İslam Dünyasının fanatik bazı yöneticilerince gereği gibi anlaşılammıştır. İşleyen zaman faktörü bu kesimlerin gerçeği görmelerine yardımcı olmuştur. Üzerinde durulması gereken en önemli konu; Atatürk'ün kendi milletinin kurtuluşu için izlediği tutumun, zamanla İslam Dünyasının sarıldığı bir kurtuluş bayrağı olup olmadığıdır. Bu konuda Muhammed-Ali Cinnah şöyle diyor: "O, Türkiye'yi kurmakla bütün dünya uluslarına Müslümanların seslerini duyuracak güçte olduğunu kanıtladı. Kemal Atatürk'ün ölümüyle Müslüman Dünyası en büyük kahramanını kaybetmiştir. Atatürk gibi bir önder önlerinde bir ilham kaynağı olarak dikildiği halde Hind Müslümanları bugünkü durumlarına hâlâ razı olacaklar mı?¹⁵".

Atatürk, 10 Ekim 1920'de Chicago Tribün Gazetesi muhabirine verdiği demeçte: "Bu bir halk hareketidir ve İslâm aleminin yardımına dayanıyoruz. Türklerin son bağımsız Müslüman milleti, ol-

14 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: Cilt II, s. 28

15 Çiller Selâhatün, Atatürk için Diyorlar ki: İstanbul Ekin Basımevi, 1965, s. 97

duğu gibi bağımsız kalacaktır. Diğer yerlerdeki Müslümanlar da düşmanlarımıza karşı mücadele edeceklerdir¹⁶” demişti.

İslam Dünyasının eskiye oranla bugünkü duruma gelişinde ve sömürgecilerin elinden kurtuluşunda Atatürk'ün etkisini inkâr etmek, İslâmiyetle de bağdaşmaz.

İrkçılığa karşıydı

Günümüzün yücelen insanı, dünün daha bağınaz düşünceli insanından çok ileridedir. Eski çağların renk ve ırk üzerindeki düşünceleri gelişmiş insan yargılarında çoktan bırakılmıştır. Atatürk bir ırkçı olmadığı gibi, bu konuda gerçekçiydi. İlkeleri arasında milliyetçiliğe saygın yerini vermekle beraber, şoven değildi. Bu konuda denilebilir ki Atatürk, Türk tarihiyle övünmeyi, benimsediği milliyetçilik ilkesinin bir gereği saymakla beraber, dünya üzerinde çok geniş bir alanda yayılmış olan Türkleri bir bayrak altında toplamayı amaçlayan bir ülkünün sahibi olmamıştır.

Atatürk, ırk ve renk farkı ne olursa olsun, insanların özgürlük, bağımsızlık ve mutluluk içinde yaşamalarını isteyen ve bunu bütün dünyaya her vesile ile ilân eden bir önderdi. O'nun bu kanıya inancını doğrulayan sözleri bütün konuşmalarında göze çarpar.

Kadın Haklarının Savunucusu

Doğu'da kadın çoğu kez horlanmıştır. Bu durum, dünyaya getirilen bir çocuğun yetiştirilmesinden itibaren eğitimde, sosyal alanda ve hayatın bütün akışında görülür. Atatürk'ün reform hareketini başlattığı yıllarda bu konu Türk toplumunda da aynıydı. Halbuki Atatürk, Türk Kurtuluşu Savaşının sürdürüldüğü dönemde, eli silah tutanların cephelerde meşgul olmasından doğan insan gücü boşluğunun Türk kadını tarafından, başarıyla nasıl doldurulduğuna tanık olmuştu. O Türk bağımsızlık ateşini Sultan Ahmet mitinginde tutuşturmaya çalışan Halide Edip (Adivar) lerden sonra cepheye kağnılarla cephane yetiştirmeye çalışan Anadolu kadınına da gözleriyle görmüştü

Atatürk kadın konusunda içten hareket eder ve “şuna kani olmak gerekir ki, dünya yüzünde gördüğünüz herşey kadının eseridir¹⁷” der. Prof. Afet İnan “Medeni alemin bilim ve kültür topluluklarının hangisinde bulunursanız bulununuz, Türk kadınına hak tanıyan

16 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: Cilt II, s. 200

17 Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: Cilt II, s. 84

Atatürk devri olduğunu daima size hatırlatırlar.”¹⁸ diyerek bunu onaylar.

Atatürk'ün kadına verdiği önem ve haklar yabancıların da beğenisini kazanmıştır. Örneğin İngiliz Daily Telegraph Gazetesi 1938'lerde şöyle yazmıştı: “Kadınlar başka hiçbir ülkede bu kadar hızla ilerlememiştir. Bir ulusun bu derece değişmesi, tarihte gerçekten eş olmayan bir olaydır¹⁹”. Uluslararası Kadınlar Birliği Romanya Delegeesi Prenses Aleksandrina Cantacuzene ise, Atatürk'ün kadına verdiği önemi şöyle belirtir: “Atatürk dünya üzerinde yeni bir dönem açmış bir insandır. Ben O'nun Türk kadınlarına hak vererek ve bir ülkede anaya yakışır olduğu yüceliğe eriştirip, Batı'ya ders verdiğini nasıl unuturum?”²⁰

Atatürk, Türk Devrimi içindeki sosyal, siyasal ve hukuk reformlarıyla Türk kadınının eski ve geri değer yargularından kurtulmasında öncü olmuştur.

SONUÇ

Çağdaş dünyanın benimsediği birçok değerler ve özellikler, birçok milletlerin dünya milletler ailesi içinde gelişmesini, saygınlık kazanmasını ve mutluluğa ulaşmasını sağlamıştır. İşte, Atatürk, Türk Millî Mücadele Hareketini başarıya ulaştırdıktan sonra, reformlara yönelirken, özellikle çağdaş ve ileri Batı'nın değerlerine önem vermiş ve bunları yeni Türk Devleti'nin temeline yerleştirmeye özen göstermiştir. Çağdaşlaşma Türk İnkılabı'nın felsefesinde baş köşeyi işgal eder. Bu devletin temelinde “Lâiklik”, “Milliyetçilik”, “millî eğitim”, “Millî egemenlik”, “tam bağımsızlık”, “yurtta barış cihanda barış”, “insan sevgisi ve mutluluğu”, “sömürüye karşı durmak”, “ırkçılığa itibar etmemek” ve “kadın haklarına saygı” gibi değerler yer alır. Bunlar çağdaş dünyanın üzerinde titizlikle durduğu konular olarak bilinir. Atatürk'ün de bu yönde çaba harcaması ve Türk İnkılabını bu değerlerle sağlamlaştırmaya çalışması, O'nun dünya ölçüsünde tanınmasını ve evrenselleşmesini sağlamıştır. O'nun hakkında yazılan binlerce eser bunun kanıtı sayılabilir.

¹⁸ Prof. Afet İnan: Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Ankara, TTK Basım-evi, 1959, s. 234

¹⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri: Cilt II, s. 153

²⁰ Atatürk İçin Diyorlar ki: s. 164-s. 190